

1. Άποψη Πινακίων.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Το Πήλιο είναι ένα βουνό που το βορινό μέρος του περικλείει από τα ανατολικά το θεσσαλικό κάμπο. Στη συνέχεια εκτείνεται μέσα στη θάλασσα, μέχρι να συναντήσει στα νότια το Τισαίο όρος, δημιουργώντας έτσι τη χερσόνησο της Μαγνησίας και, στο εσωτερικό του, τον Παγαστικό κόλπο.

Πάνω σ' αυτόν τον ορεινό όγκο τα χρόνια της Τουρκοκρατίας αναπτύχθηκαν τα είκοσι τέσσερα χωριά του Πηλίου, γνωστά από τους Έλληνες και ξένους περιηγητές.

Ακόμα και σήμερα διατηρούν μεγάλο μέρος από την αρχική τους φυσιογνωμία, που τα καθιστά από τους σημαντικότερους παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας.

Οι προϋποθέσεις που συνετέλεσαν στην ανάπτυξη αυτών των οικισμών ήταν πάρα πολλές, κυρίως όμως η εύφορη γη με τα πολλά τρεχούμενα νερά, η εύκολη θάλασσα μεταφορά, η τοπική αυτοδιοίκηση με τα προνόμια που της έδωσαν οι Τούρκοι κατακτητές και οι επενδύσεις που έκαναν οι Πηριορείτες ομογενείς, κυρίως από την Αίγυπτο, με τη δημιουργία σημαντικών βιοτεχνικών εγκαταστάσεων. Όλα αυτά συνέβαλαν ώστε να αναπτυχθούν και να φθάσουν στο απόγειό τους το 18ο και στις αρχές του 19ου αιώνα.

Απ' το τέλος του 19ου αιώνα, με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και την παράλληλη ανάπτυξη των μεγάλων αστικών κέντρων, έχουμε την παρακμή του Πηλίου και τη σταδιακή εγκατάλειψή του. Σήμερα, εκείνο που απομένει από τη μεγάλη πολιτισμική και οικονομική ανάπτυξη είναι τα μεγάλα αρχοντικά, που αντιστέκονται πεισματικά στη φθορά του χρόνου, για να μετατραπούν κι αυτά, σταδιακά, σε τουριστικές εγκαταστάσεις, όπως απαιτούν οι ανάγκες της τουριστικής αξιοποίησης της περιοχής.

Δημήτρης Παλιούρας

Αρχιτέκτονας

Τα αρχοντικά του Πηλίου, αυτά που σώζονται μέχρι σήμερα, χρονολογούνται από το δεύτερο μισό του 18ου και κυρίως από τις αρχές του 19ου αιώνα.

Από τις αρχές του 18ου αιώνα χρονολογούνται ορισμένοι πύργοι που σώζονται σε μερικές περιοχές, οι περισσότεροι όμως αλλοιωμένοι από μεταγενέστε-

ρες επεμβάσεις. Πρόκειται για τριώροφες ή και τετραώροφες λιθόκτιστες κατασκευές με τετραγώνη κάτοψη και, συνήθως, διπλούς τοίχους. Ο τελευταίος όροφος τους προβάλλει έντονα περιμετρικά με τολμηρά εξώστεγα που στηρίζονται σε πολλαπλά φουρούσια και ξύλινες αντηρίδες.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του τύπου οχυρωματικής κατοικίας είναι οι πύργοι Κωνσταντινίδη και Σκοτεινιώτη στη Μακρυνίτσα, ο πύργος των Ολύμπιου και Κοκωσή στα Άνω Λεχώνια, με σημαντικές μεταγενέστερες αλλοιώσεις, και τα υπολείμματα του πύργου Σουλειμάν ή Καραγιαννόπουλου στον

2. Πύργος Σκοτεινή στη Κουκουράβα Μακρινίτσας.

3. Αρχοντικό Ξηραδάκη στις Πινκάτες, 1840.

5. Λεπτομέρεια τοξοστοιχίας «δοξάτου» αρχοντικού Καραγιαννίδη στη Βυζύτσα.

7. Αρχοντικό Κανταρτζή στον Άγιο Λαυρέντι, 1861.

6. Κτητορική επιγραφή αρχοντικού Χουχουνίκου από την Αργαλαστή.

9. Βίλα Κοντού στα Άνω Λεχώνια.

4. Αρχοντικό Καραγιαννόπουλου στη Βυζίτσα* έχει επισκευαστεί πρόσφατα από τον Ε.Ο.Τ. και μετατράπηκε σε ξενώνα.

8. Αρχοντικό Ξηραδάκη στην Τσαγκαρόδα.

10. Βίλα Καρτάλη στον Άγιο Γεώργιο Ιωλκού* έχει καταδαφιστεί.

ίδιο χώρο, του οποίου δε σώζεται ο τελευταίος όροφος (εικ. 2). Τα αρχοντικά ανήκουν στον τύπο του βορειοελλαδικού σπιτιού, όπως αυτός διαμορφώθηκε από τις τοπικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή. Πρόκειται για διώροφες και, κυρίως, τριώροφες κατασκευές, που είναι λιθόκτιστες, ενισχυμένες με ξυλοδεσιές ανά διαστήματα στο μεγαλύτερο μέρος τους, εκτός από ορισμένα τμήματα του τελευταίου ορόφου που είναι κατασκευασμένα από ελαφρά υλικά (τσιμπίς). Τα τμήματα αυτά προεξέχουν τμηματικά προς όλες τις κατευθύνσεις δημιουργώντας τα γνωστά σαχισιά που είναι διάτρητα από δύο σειρές ανοιγμάτων, δηλαδή από τα παράθυρα και, στο πάνω μέρος τους, από τους πολύχρωμους γύψινους φεγγίτες. Πολλές φορές μέρος των φεγγιτών αντικαθίσταται από ζωγραφιστά ψευτοπαράθυρα, για λόγους, κυρίως, οικονομικούς, αφού και μ' αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται αισθητικά το ίδιο περίπου αποτέλεσμα.

Στεγάζονται με πολυκλινείς ξύλινες στέγες, καλυμμένες με σχιστολιθικές σκεπόπλακες της περιοχής που προεξέχουν έντονα περιμετρικά, προφυλάσσοντας έτσι τους ευαίσθητους τσιμαδέστιους τοίχους από τα χιόνια και τις βροχές.

Αναπτύσσονται κατά τον κατακόρυφο άξονα και έχουν έντονο φρουριακό χαρακτήρα. Αυτό είναι αποτέλεσμα της ανασφάλειας που αισθάνονταν οι κάτοικοι, αφού οι οικισμοί δεν προστατεύονταν από αμυντικό τείχος.

Έχουν μικρά και ελάχιστα, σιδερόφρακτα παράθυρα στο ισόγειο, που πληθαίνουν σταδιακά στους παραπάνω ορόφους. Πάνω από την κύρια είσοδο υπάρχει η «φουσκωτή» σιδεριά, για τον έλεγχο των επισκεπτών, και από πάνω η «καταχούστρα» ή «ζεματίστρα». Πολλές πολεμίστρες σε διάφορα κείρια σημεία και αμυντικοί πυργίσκοι συμπληρώνουν την αμυντική τους θωράκιση.

Πολλές φορές υπήρχε και ομα-

11. Λεπτομέρεια οροφής οικίας Ιωαννίδη στον Άγιο Γεώργιο Νηλίας.

12. Θολοσκεπής κρήνη στο Προμύρι.

δικό σύστημα άμυνας, έτσι ώστε οι πολεμιότερες του ενός σπιτιού να στοχεύουν την είσοδο του γειτονικού του, ώστε να υπάρχει αλληλοβοήθεια για αποτελεσματικότερη προστασία.

Οι κατόψεις τους έχουν μεγάλη ποικιλία και αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε κάποια τυποποίηση στην επιλογή τους. Οφειλόνταν, κυρίως, στη διαμόρφωση του εδάφους, στον ήδη κτιστό περιβάλλοντα χώρο και στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των ιδιοκτητών. Η λειτουργία τους ήταν απλή και προσαρμοσμένη στο εξωτερικό κέλυφος του κτηρίου. Το ισόγειο, με το μεγάλο πάχος των τοίχων και τα ελάχιστα παράθυρα, διατηρεί χαμηλή και σταθερή θερμοκρασία, κατάλληλη για την αποθήκευση των προϊόντων. Χωριζόταν με ένα λιθόκτιστο μεσότοιχο σε «μέσα» και «έξω σπίτι». Το «μέσα σπίτι», συνήθως με δάπεδο από πατημένο πηλό, αποτελούσαν οι αποθήκες και τα κελάρια, και το «έξω σπίτι» ήταν πλακόστρωτο και χώρος υποδοχής με κλιμακοστάσιο για την κάθετη επικοινωνία των ορόφων.

Το μεσοπάτωμα, συνήθως χαμηλότάβανο με λίγα παράθυρα, πολλά τζάκια και με ελάχιστη απώλεια θερμοκρασίας, χρησιμοποιούνταν για τη χειμερινή διαμονή.

Ο τελευταίος όροφος, με την ελαφριά κατασκευή και τα πολλά παράθυρα, δημιουργεί δροσερό και κατάλληλο περιβάλλον το καλοκαίρι. Περιλαμβάνει το «δοξάτο», που είναι ο μεγάλος χώρος επικοινωνίας με τα υπόλοιπα δωμάτια και καταλαμ-

βάνει, συνήθως, όλη την πρόσοψη του σπιτιού.

Σ' αυτό τον όροφο υπάρχει και ο κύριος χώρος υποδοχής που ονομάζεται «καλός οντάς» ή «μουσαφίρ οντάς», ενώ όταν είναι ζωγραφισμένος, «γραπτός οντάς» (εικ. 3, 4).

Πολλά απ' αυτά έχουν πλούσιο ζωγραφιστό, ξυλόγλυπτο και λιθανάγλυφο διάκοσμο που τα καθιστούν μοναδικά έργα τέχνης στο είδος τους. Η ζωγραφική διακόσμηση παρατηρείται στους χώρους υποδοχής του τελευταίου ορόφου και ειδικότερα στον «καλό οντά». Το κύριο ζωγραφικό θέμα στη ζώνη μεταξύ οροφής και παραθύρων απεικονίζει, συνήθως, τοπία και παραστάσεις από την καθημερινή ζωή των κατοίκων ή διάφορες πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού (Κωνσταντινούπολη, Βενετία, Χαλκίδα κλπ.).

Στη συνέχεια μεσολαβούσε η ζώνη των παραθύρων με διάφορα φυτικά θέματα στις επιφάνειες μεταξύ των ανοιγμάτων (γλάστρες, λουλουδία κλπ.) και σπανιότερα ανθρώπινες μορφές, όπως στο αρχοντικό Τριανταφύλλου στη Δράκεια.

Ακολουθούσε, τέλος, η κατώτερη ζώνη που ήταν συνήθως διακοσμημένη με απομίμηση ορθομαρμάρωσης. Ζωγραφικές εικόκοσμοι υπήρχε και στις ξυλόγλυπτες οροφές, στις πόρτες, τις μάντρες κλπ. με φυτικά, κυρίως, θέματα.

Η ξυλόγλυπτη διακόσμηση παρατηρείται στους ταμπλάδες των εσωτερικών θυρών, στις μεσάντρες, στα ντουλάπια, τα κάγκελα, τις τοξοστοιχίες του «δοξάτου» και στις οροφές του τελευταίου ορόφου. Αυτές ει-

να κατασκευασμένες από φαρδιές σανίδες καρφωμένες στα δοκάρια της στέγης, οι αρμοί των οποίων καλύπτονται από στενά ξυλόγλυπτα αρμοκόλυπτρα που δημιουργούν, συνήθως, μακλαθαδωτές επιφάνειες. Περιμετρικά πλαισιώνονται από πλατύτερη ζώνη που κόβει λοξά τις γωνίες της μακλαθαδωτής επιφάνειας δίνοντας της έτσι οκταγωνικό σχήμα. Στο κέντρο των οροφών υπάρχει πάντα ο πολυγωνικός ξυλόγλυπτος «κουμπές» ή «ομφαλός» ή «ροζέτα», που είναι διακοσμημένη με φυλλόχορμα μοτίβα και σπανιότερα με ανθρωπόμορφες μάσκες αποτρεπτικού χαρακτήρα, όπως στο αρχοντικό Φουρτούνα στο Τρίκερι. Η τελική επεξεργασία των οροφών ήταν η ζωγραφική συμπλήρωσή τους με φυτική διακόσμηση, όπως στα αρχοντικά Καραγιαννόπουλου στη Βυζύτσα και Τριανταφύλλου στη Δράκεια (εικ. 5).

Η λιθανάγλυφη διακόσμηση παρατηρείται στις εξωτερικές όψεις των σπιτιών και ιδιαίτερα στα υπέρθυρα των εισόδων που κοσμούνται με ποικίλης μορφής ρόδακες, σταυρούς, δικέφαλους αετούς, θέματα πλούσιων ατάς στους υπόδουλους Έλληνες.

Διακόσμηση αυτού του τύπου υπήρχε και στις κτητορικές επιγραφές, τοποθετημένες, συνήθως, σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο πάνω απ' το υπέρθυρο της εισόδου και διακοσμημένες με φυτικές παραστάσεις, σταυρούς, πουλιά κλπ.

Τη λιθανάγλυφη διακόσμηση συμπληρώνουν τα διάφορα σχήματα στους γωνιόλοφους των κτη-

13. Κρήνη στην Κεντρική πλατεία Πειραιώς (1984) αναστήλωθηκε το 1985 από την 5η Εφορεία Μεσσηνικών Μνημείων.

ρίων, όπως κυπαρίσσια, τεκτονικά σύμβολα και ανθρωπομορφές μάσκες αποτρεπτικού χαρακτήρα (εικ. 6).

Από τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα αρχίζει να εμφανίζεται στην περιοχή του Πηλίου ένας νέος τύπος σπιτιών που ανήκει σε πλούσιους Πηλιορείτες εγκατεστημένους από παλιά στην Αίγυπτο. Πρόκειται για έναν τύπο σπιτιών με μικτά στοιχεία λαϊκής και νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, που αποτελεί το μεταβατικό στάδιο του παράσπιτου από τη «λαϊκή» ημιπροϊόντη στην αστική νεοκλασική αρχιτεκτονική και είναι γνωστός στην περιοχή μας ως αιγυπτιακός ή αποικιακός. Αυτά τα σπίτια διατηρούν βασικά χαρακτηριστικά της λαϊκής αρχιτεκτονικής, όπως οι ξυλοδεσιές στις λιθοδομές, οι αρμολογημένες επιφάνειες των κτών ορόφων, τα μεγάλα ξύλινα γείσα της στέγης, η μικρή προβολή του τελευταίου ορόφου έξω από το περίγραμμα της βάσης του κτηρίου κλπ.

Παράλληλα, έχουμε και χρήση νέων στοιχείων, δανεισμένων από τη νεοκλασική Αρχιτεκτονική, όπως η συμμετρική διαμόρφωση των όψεων, η κατασκευή μεταλλικού σφυρήλατου μπαλκονιού στο κέντρο της πρόσοψης του τελευταίου ορόφου, η διαμόρφωση της εισόδου με τριλόβη τοξωτές εσοχές, τα μαρμάρινα νεοκλασικά θυρώματα, οι ζωγραφιστές απομμήσεις παραστάδων, επιστύλιων κλπ. στους τελευταίους ορόφους.

Στη διαμόρφωση των κατόψεων επέρχεται ριζική αλλαγή με την τριμερή διάταξη των χώρων

τους. Εκεί ο χώρος υποδοχής είναι διαμερής, κάθετα τοποθετημένος στην πρόσοψη του σπιτιού, με το κλιμακοστάσιο στο βάθος του και τα δωμάτια δεξιά και αριστερά. Η ίδια διάταξη των χώρων επαναλαμβάνεται και στον πρώτο όροφο. Οι βοηθητικοί χώροι του ημιυπόγειου έχουν ξεχωριστή είσοδο, τοποθετημένη κάτω από το κεντρικό πλατύσκαλο της εξωτερικής σκάλας ανόδου στο ισόγειο. Η σκάλα είναι δισκελής και συμμετρικά τοποθετημένη στην πρόσοψη του κτηρίου.

Ο συνδυασμός αυτός της χρήσης μικτών στοιχείων διατηρήθηκε περίπου μέχρι την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, το 1881, οπότε καθιερώνεται ο νεοκλασικισμός ως επίσημος αρχιτεκτονικός ρυθμός και στην περιοχή του Πηλίου.

Η περίοδος αυτή μας άφησε αξιόλογα και ενδιαφέροντα δείγματα Αρχιτεκτονικής, όπως του Ζουλιά, του Κανταρτζή και του Τσοποτού στην Πορταριά, του Χατζηπαργύρη στην Άλλη Μεριά, του Κανταρτζή και του Λιάντζουρα στον Άγιο Λαυρέντι, του Ξηραδάκη στην Τσαγκράδα, του Φρόνιμου στη Ζαγορά και του Φιλιππίδη στις Μηλιές (εικ. 7, 8).

Με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και την ανάπτυξη των μεγάλων αστικών κέντρων έχουμε την επικράτηση του νεοκλασικισμού και λίγο αργότερα, με λιγότερα θέβαια δείγματα, του εκλεκτικισμού, ρεύματα που διατηρούνται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Η περίοδος αυτή συμπίπτει με την παρακμή του Πηλίου και τη σταδιακή εγκατάλειψή του. Παράλληλα αναπτύσσονται τα μεγάλα γειτονικά αστικά κέντρα και το Πήλιο παραμένει για την πλειοψηφία η δεύτερη κατοικία και ο χώρος όπου οι πλούσιοι αστοί κτίζουν τις βίλες τους.

Τα σπίτια που κατασκευάζονται την περίοδο αυτή είναι διάφορα ή τριώροφα και στεγάζονται με ξύλινες στέγες καλυμμένες με σχιστολιθικές πλάκες από τα λατομεία του Πηλίου. Έχουν συμμετρική οργάνωση και ακο-

λουθούν τη βασική αρχή του κλασικισμού, που χωρίζει την κατασκευή σε βάση, κορμό και στέψη. Ο διαχωρισμός αυτός επιτυγχάνεται με τη διαφοροποίηση των υλικών και τη χρήση των ανάλογων διακοσμητικών στοιχείων. Οι βάσεις των κτηρίων κατασκευάζονται, συνήθως, από καλοδουλεμένους γωνιόλιθους κατά το ισόδομο σύστημα ή είναι επιχρισμένες με ραβδώσεις που μιμούνται γωνιόλιθους. Ο κορμός τους είναι επιχρισμένος και διακοσμημένος με παραστάδες, επίκρανα, κορνίζες που πλαισιώνουν τα ανοίγματα, οριζόντιες ταινίες από τραχηλά επιχρισματα που μιμούνται επιστύλια, γείσα κλπ. Πολλές φορές έχουν και πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο, ιδιαίτερα στη ζώνη της ζωοφόρου. Οι εισοδοί πλαισιώνονται από μαρμάρινο νεοκλασικό θύρωμα, στο υπέρθυρο του οποίου υπάρχει χαραγμένο το έτος κατασκευής και διάφορα άλλα διακοσμητικά θέματα. Πάντα πάνω από την κύρια είσοδο ή από την πλευρά της θέας υπάρχουν μαρμάρινα μπαλκόνια που στηρίζονται σε λιθανάγλυφα προφρούσια και προστατεύονται από περίτεχνες σφυρήλατες σιδερέιες. Η επίστεψη των κτηρίων διαμορφώνεται από το γέσο που προεξέχει ελαφρά από τον κορμό του κτηρίου και είναι διακοσμημένο με ταινίες λείες και οδοντωτές.

Οι αξιολογότερες κατασκευές αυτής της περιόδου έχουν πλούσια διακοσμημένο το εσωτερικό τους με γύψην και ζωγραφιστή διακόσμηση στους τοίχους και στις οροφές τους. Τα θέματα των ζωγραφικών επιφανειών είναι παρμένα κυρίως από τη μυθολογία και την ιστορία της αρχαίας Ελλάδας, ενώ δε λείπει η ή φυτική διακόσμηση. Χαρακτηριστικά δείγματα αυτής της περιόδου είναι η οικία Ιωαννίδου στον Άγιο Γεώργιο Νηλείας, του Ζαφειρίου στον Άγιο Ονούφριου, του Τοιμάνου στην Πορταριά, η βίλα Καρτάλη στον Άγιο Γεώργιο Ιωλκού, οι βίλες Χατζηκυριαζή και Κοντού στα Άνω Λεχώνια κ.ά. (εικ. 9, 10, 11).

Κρήνες

Ενδιαφέροντα κτίσματα που συμπληρώνουν τον πολεοδομικό εξοπλισμό των χωριών είναι οι κρήνες, τις οποίες συναντάμε σε μεγάλο αριθμό τόσο μέσα στους οικισμούς όσο και στις αγροτικές περιοχές του Πηλίου. Η σημασία που έδιναν οι πρόγονοί μας στα κτίσματα αυτά είναι πολύ μεγάλη και αυτό φαίνεται από την πληθώρα των λαϊκών τραγουδιών, των παραδόσεων και των γεγονότων που συντελούνται σ' αυτές.

Η καθεμία έχει τη δική της ονομασία που προέρχεται είτε από τον κτήτορά της, όπως του Τσοποτού στην Πορταριά, του Γαρέφη και Φιλιππίδη στις Μηλιές, είτε από τις ιδιότητές της, όπως «θρωμόδρυση», αυτή που έχει θειόχο νερό, ή «αθάνατο νερό», από την καλή ποιότητα του νερού. Πολλές φορές διάφορα γεγονότα δίνουν το όνομά τους στην κρήνη, όπως η «βάπτιση» στις Μηλιές, από την τελετή των Θεοφανών, και η «χορεύτρα» στην Κοκουράδα, από τους χορούς που γίνονταν εκεί. Επίσης, οι τοποθεσίες έδιναν το όνομά τους στις θρύσες, ή και το αντίστροφο, όπως συνέβη στην τοποθεσία Εινόδρυση.

Πρόκειται για λιθόκτιστες κατασκευές μικρών σε μέγεθος διαστάσεων και με μεγάλη ποικιλία στη μορφή. Μπορούμε, όμως, από τα βασικά τους χαρακτηριστικά να τις κατατάξουμε σε δύο διαφορετικούς τύπους, τις απλές και τις σκεπαστές. Οι απλές είναι ακουμπισμένες, συνήθως, σε κάποιον αναλημματικό τοίχο και έχουν μονή ή διπλή τυφλή τοξωτή εσοχή. Στο κέντρο της εσοχής υπάρχει πάντα μονή ή διπλή «χούφτα» από την οποία τρέχει το νερό. Δεξιά και αριστερά των εσοχών υπάρχουν άλλες μικρότερες, που χρησιμοποιούν για τοποθέτηση μικροαντικείμενων. Στο δάπεδό τους υπάρχει πάντα η «γούβα», η οποία είναι λαξευτή σε πέτρα ή κτιστή και χρησιμεύει για να το πότισμα των ζώων.

Η επιστεφή τους είναι συνήθως αετωματική και σπανιότερα οριζόντια. Οι σκεπαστές έχουν κά-

τοψη τετράγωνη, όπου η μία πλευρά τους είναι κτιστή και στην οποία υπάρχουν οι «χούφτες» του νερού, ενώ απέναντί της υπάρχουν δύο πεσσόι, ή λίθινοι κίονες, ή και ξύλινοι στύλοι, που υποστηρίζουν τη στεγνή, καλυμμένη πάντα με οχιστολιθικές σκεπόπλακες.

Σπανιότερες είναι οι θολοσκεπείς κρήνες, όπως στο Προμύρι Πηλίου. Περιμετρικά υπάρχουν κτιστά πεζούλια, τα οποία συμπληρώνουν την κατασκευή και χρησιμεύουν για την ξεκούραση των προσερχομένων. Πολλές απ' αυτές είναι πλούσια διακοσμημένες με λιθανάγλυφες παραστάσεις από γλάστρες, λουλούδια, ζώα, δικέφαλους αετούς, χερουβείμ, ανθρωπομορφές μάσκες κλπ. (εικ. 12).

Από τα τέλη του 19ου αιώνα έχουμε και σ' αυτές τις κατασκευές την επιρροή του νεοκλασικισμού. Την περίοδο αυτή οι κρήνες κατασκευάζονται από λευκό μάρμαρο της περιοχής και οι πιο απλές διαμορφώνονται από δύο παραστάδες με επικράτια που βαστούν το επιστύλιο και το αέτωμα. Στις κορυφές του αετώματος υπάρχουν μαρμάρινα ανθεμιά ακρωτήρια και στο κέντρο του τυμπάνου η χρονολογία κατασκευής τους. Το στόμιο εκροής του νερού, τώρα, έχει μορφή λεοντοκεφαλής και η «γούβα» είναι ολόσωμη από σκαλιστό μάρμαρο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του τύπου είναι του Φιλιππίδη στις Μηλιές, του Μουρογιάννη στα Άνω Λεχώνια, η κρήνη στον κεντρικό δρόμο του Αγίου Γεωργίου Νηλείας με τη χαρακτηριστική επιγραφή της απελευθέρωσης της Θεσσαλίας κ.ά.

Οι πιο σύνθετες έχουν μορφή ναύσκου, όπως η θρύση στις Πινκάτες, η οποία στηρίζεται σε δύο κορινθιακούς κίονες με ψηλές βάσεις, δύο λεοντοκεφαλές και ημικυκλική λέκάνη (εικ. 13). Του ίδιου τύπου είναι και η θρύση της πλατείας του Αγίου Γεωργίου της Ζαγοράς, η οποία διαμορφώνεται με παραστάδες και αέτωμα και στο κέντρο με παράσταση συμπλέγματος δελφινών και τριαινάς.

Βιβλιογραφία

1. Κερδάρης Γ., Ιστορία της επαρχίας Βόλου και Άνωας Αθήνα 1974.
2. Φιλιππίδης Δ. - Κωνσταντίνος Γρ., Γεωγραφία Νεωτερικῆ περί της Ελλάδος, Αθήνα 1970.
3. Μακρής Κ., Λαϊκή Τέχνη του Πηλίου, Αθήνα 1976.
4. Αλεωνδοπούλου - Στυλιανού Ρ., Μακρινίτσα - η εξέλιξη ενός οικισμού μέσα στο χρόνο και το χώρο», Αθήνα 1982.
5. Μακρής Κ., Μαγνησία. Το χρονικό ενός Πολιτισμού, Αθήνα 1982.
6. Αλεωνδοπούλου - Στυλιανού Ρ., Πήλιο, Ελληνική παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα 1987.
7. Κίτζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία, Αθήνα 1984.
8. Κίτζης Γ., «Αρχοντικό Παρίο στο Λαύκο», Επώνυμα Αρχοντικά της Τουρκοκρατίας, Ε.Μ.Π., Αθήνα 1986.
9. Μαρκόπουλος Γ., Η λαϊκή μας Αρχιτεκτονική, Αθήνα 1981.
10. Αλεωνδοπούλου - Στυλιανού Ρ., «Το σπίτι του Μητροπολίτη στη Μακρινίτσα», Επώνυμα Αρχοντικά της Τουρκοκρατίας, Ε.Μ.Π., Αθήνα 1986.

The Traditional Architecture of Mount Pelion

D. Pallouras

Twenty four villages, known from the itineraries of Greek and foreign travellers, have been created and developed on Mount Pelion during the years of Turkish occupation.

Many of them still preserve sufficiently their original physiognomy, therefore they are numbered among the most important traditional settlements of Greece.

Their old, impressive manors date from the second half of the eighteenth and mainly of the early nineteenth centuries. They are two and three-storied edifices, built with stone, besides certain parts of the upper storey that display a lighter construction (*tsalmas*). This construction by its gradual projection to all directions creates the typical elements known as *sachnisia* (= oriels), which are pierced by windows and skylights.

A great number of these manors are richly decorated with wall-paintings, wood and stone carvings of such a quality and craftsmanship that makes them unique art works of their kind.

A new type of houses exhibiting a combination of neoclassical and traditional architectural elements appears in the middle of the nineteenth century and remains in use until the liberation of Thessaly, in 1881. They belong to rich Greeks from Egypt, who returned and settled down on Mount Pelion during these years.

From 1881, when Thessaly became again part of Greece, neoclassical architecture is established as the official building style and so remained until the first quarter of the twentieth century.